

Jan Divecký

Králové Izraele

PŘÍBĚHY
BIBLICKÝCH
HRDINŮ

p3k

© Jan Divecký, 2010

© Nakladatelství P3K, 2010, 2011

ISBN 978-80-87186-07-7 (tištěná verze)

ISBN 978-80-87186-15-2 (eKniha PDF)

Obsah

Předmluva – o pádech a nových začátcích	7
Úvodem – kniha Královská	11
1. A král David se třásl zimou	15
2. Králův soud	25
3. Chrám uprostřed země	35
4. Sever proti Jihu	44
5. Elijahu a Achav	56
6. Prorok Eliša	80
7. Deset ztracených kmenů	103
8. Světlo a stín	115
9. Zkáza jižního království	131
Izraelští králové	144
Judští králové	148
Hebrejské a české přepisy biblických jmen	154
Užitá literatura a citování autoři	156

Předmluva - o pádech a nových začátcích

Více než čtyři sta let uplynulo od doby, kdy osvobození židovští otroci překročili jordanéské vody a vstoupili do Zaslíbené země. A stále jako kdyby byli předurčení k dalším a dalším novým začátkům. Bůh určil Izraelce za průzkumníky nové cesty, a proto se není možné divit, že jejich hledání vedlo tolikrát do slepé uličky. Minimálně od chvíle, kdy si čtyřicet dní po darování Tóry zhotovili zlaté tele, muselo být všem čtenářům jasné, že jejich cesta k ideální lidské společnosti, v níž by se odrážel Boží obraz, nebude přímá. Ale jako kdyby byl v židovském případě nezdar rodným bratrem vytrvalosti. Vzlety a pády se střídaly s železnou pravidelností. Triumfální přechod Jordánu, zázračné dobytí Jericha a rychlé obsazení celé země nápadně kontrastovalo s neschopností vymanit se z kenaánského vlivu. Čtyři sta let trvalo, než Izraelci získali plnou kontrolu i nad poslední kenaánskou výspou – jeruzalémskou pevností.

Celá kniha Soudců v podstatě na pozadí různobarevných scén monotónně opakuje příběhy hříchu, trestu, nápravy a záchrany, a dalšího hříchem promarněného začátku. Jen pád byl stále hlubší a vítězství přinášela stále méně útěchy. Snahy soudců se ukázaly jako marné. Nastal čas království, ale i cesta prvního krále – Šaula (Saul) – skončila ve slepé uličce a zatracení. A dokonce i věrný Boží služebník, jak Tanach nazývá krále Davida, dovedl své panování na pokraj zkázy, když svázán výčitkami přihlížel zkáze vlastní rodiny a musel přehnout před rebelujícím synem Avšalomem (Abšalóm). Proto nás jen těžko překvapí, že na konci knihy Královské vrcholnou éru království vystřídá dechberoucí pád do rozpadu a nicoty. Biblické příběhy mají tu zvláštnost, že není třeba tajit jejich konec. Čtenáře judaik jen těžko překvapí samotné rozuzlení zápletky. Mnohem cennější je sledovat cesty, po nichž Bůh vede svůj lid, snažit se jim porozumět a hledat v nich inspiraci a sílu k řešení otázek naší doby.

Víme dobře, že čtyřmi prvními prorockými knihami – knihou Jehošua (Jozue), Soudců, knihou Šmuelovou (Samuel) a knihou

Královskou – se jako červená nit proplétá linka záznamu rané židovské historie, ale přesto jejich texty zůstávají výsostně prorockými. Historické reálie v nich představují pouhé kulisy a vytvářejí prostor k hlavnímu sdělení. Stále znovu a znovu si musíme připomínat, že prorok není věštec. A většinou ani nepatří mezi mocné tohoto světa. Jeho role se podobá „tiskovému mluvčímu“. Jen s tím rozdílem, že on svým citlivým sluchem naslouchá slovům Jediného Boha a je si vědom své povinnosti tato slova dál předkládat lidu v co možná nejvěrnější podobě, i za cenu vlastního sebezapření (Jona) či zatracení (Jirmejahu). Naslouchejme tedy slovům proroků a pokusme se jim porozumět.

V této knize, která je závěrečným dílem volné trilogie tanachických příběhů, se završí biblické osudy židovského národa, které jsme sledovali od skromných počátků v časech praotců (v knize *Příběhy Tóry*), po dobytí Jeruzaléma králem Davidem (v knize *Izrael soudců a králů*). Jádro našeho vyprávění pojednává o době, kdy v Jeruzalémě stával první (Šalomounův) Chrám a v jeho stínu vládli králové Davidovy dynastie. Proto jsme tuto knihu nazvali *Králové Izraele*.

Stejně jako Tóra samotná, ani kniha Královská nekončí šťastně. Sláva izraelských králů, symbolizovaná zakladateli dynastie Davidem a jeho synem Šlomem, po patnácti generacích zapadla a vytratila se, stejně jako se Měsíc po patnácti dnech vytrácí z noční oblohy. Ale stejně jako se Měsíc po novu opět vrací na oblohu, byť ještě malý a slabý, tak i židovský národ zapustil nesmělé kořínky v galutu (exilu), kam byl odveden, aby se později vrátil zpět do země svých předků. A s sebou si přinesl novou formu své starobylé víry, v níž proroky nahradili učenci (rabíni), obětní zvířata modlitby, Chrám synagogy, ale úkol zůstal od doby darování Tóry na Sinaji stejný – být MAMLECHET KOHANIM VEGOJ KADOŠ, královstvím kněží a svatým národem. Ale to už je jiný nový začátek. Zatím však nepředbíhejme. Izraelské království jsme opustili (na konci knihy *Izrael soudců a králů*) v době, kdy bylo na samém svém vrcholu a na trůn se chystal usednout nejmoudřejší z králů světa – Davidův syn Šlomo (Šalomoun), král míru.

Od počátku jsme se snažili, aby kniha vycházela z židovského pohledu na biblické události, přičemž jsme se opírali o klasické komentátory a texty, jejichž výčet naleznete v seznamu užitých literatury a citovaných autorů. Proto jsme také, pokud to bylo možné, volili hebrejské varianty jmen postav (naopak u tanachic-

kých knih jsme pro snazší orientaci volili ekumenické názvy). Pro čtenáře zvyklé na české názvosloví uvádíme u známějších jmen při prvním užití hebrejského výrazu v závorce český ekvivalent, například Šlomo (Šalomoun). Kompletní dvojice variant (hebrejská – česká/ekumenická) jsou uvedeny vzadu v knize. Jen u „nejzažitéjších“ jmen používáme český popis – kniha Mojžíšova, Šalomounův Chrám. Pro hebrejskou Bibli („Starý zákon“) užíváme tradičního označení Tanach. Pro snadnou orientaci v biblických textech používáme standardní členění textu na kapitoly a věty, občas v komprimované podobě – např. (1M 1:1–10) = První kniha Mojžíšova, 1. kapitola, věty 1 až 10. Protože příběhy knih Královských jsou mezi českou populací méně známé než příběhy Tóry, věnujeme se v každé kapitole i stručnému (volnému) převyprávění samotného děje. Pokud někdy citujeme hebrejský výraz, přepisujeme ho do latinky kapitálkami tak, aby ho český čtenář správně vyslovil. Na začátku každé kapitoly uvádíme, k jakým pasážím knihy Královské se bude následující text vztahovat.

V knize užívané zkratky knih Tanachu:

M – kniha Mojžíšova (1–5) [Tora]
S – kniha Samuelova (1, 2) [Šmuel]
Kr – kniha Královská (1, 2) [Melachim]
L – Letopisy/Kroniky (1, 2) [Divrej hajamim]
Ž – Žalmy [Tehilim]

Izraelské a Judské království (10.–8./6. stol. př. o. l.)

Úvodem - kniha Královská

Z hlediska židovské tradice (viz barajta v traktátu Bava Batra 14b) představuje kniha Královská čtvrtou a poslední knihu starších proroků (NEVIIM RIŠONIM) pojednávající o izraelských (a judských) králích počínaje nástupem mladého Šloma, stavitele Chrámu, na trůn a konče o čtyři sta čtyřicet let později zničením zbytků jeho díla. Za autora (editora) knihy Talmud na stejném místě uvádí proroka Jirmejaha, který je mimo to ještě autorem dvou dalších biblických knih – knihy Jirmejahu a Ejcha (Pláč).

Obsahově, jazykově i logicky tvoří kniha Královská jeden celek a je tak také Židy vnímána. Ale již od dnů prvních řeckých překladů Bible byl text knihy Královské necitlivě rozdělen do dvou knih tak, že část příběhů krále Achazjaha (Achazjáš) tvoří konec první knihy a část úvod knihy druhé. Toto dělení je dnes ovšem respektováno u všech tištěných vydání Tanachu s ohledem na návaznost číslování kapitol a vět a ze stejného důvodu se ho budeme držet i my. Z hlediska tematického členění lze snadno vyznat tři hlavní části knihy: první se zabývá Šlomem, druhá osudy severního království (nazývaného vytrvale Izrael) až do jeho zániku a třetí, nejkratší část, se věnuje posledním králům jižního (neboli judského) království.

Kniha Královská, tak jako ostatní knihy Tanachu, navazuje na knihy Tóry, předpokládá její znalost a mimoděk dokládá rozšířené povědomí o textu Mojžíšových knih v době svého vzniku, čehož důkazem může být více než tři sta obsahových náznaků a jazykových narážek. Mezi hlavní spojovací témata patří otázka výjimečné smlouvy (BRIT) mezi Stvořitelem světa a vyvoleným národem, dále role proroků a Božích proroctví a v neposlední řadě výjimečnost jeruzalémského Chrámu (MIKDAŠ), který byl jednoznačně nejvýznamnějším počinem celého období.

Výuka Tóry ležela v první řadě na bedrech kněžích a Levitů, dále se pak soustředila do učeben (BATEJ MIDRAŠ) proroků a jejich žáků. Většina proroctví se týkala dodržování příkazů Tóry a nabádala

k návratu na správnou cestu, přesto není kniha Královská, jako ostatně žádná z prorockých knih, zdrojem a učebnicí halachy. Pokud se některých předpisů dotýká, tak jen náznakem a nezkoumá podrobnosti, spíše doplňuje to, co ještě nebylo vyřčeno jinde. Například při popisu stavby Chrámu se velkého prostoru dostává těm jeho částem, které nebyly součástí původního přenosného Miškanu, zatímco předměty a nádoby známé již z Tóry (oltáře, menora, ...) jsou pouze stručně zmíněny.

Nad ostatní příkazy se kniha Královská zabývá třemi nařízením, pro jejichž nedodržování byl, podle tradice, nakonec Chrám zničen – modloslužbou (AVODA ZARA), vraždou (ŠFICHUT DAMIM) a smilstvem (ARAJOT). Je zajímavé, jak spolu tyto tři hříchy souvisejí. Ne náhodou byl právě Avraham (Abrahám) první, kdo je zmínil v jedné větě, když řekl (1M 20:11): „Na tomto místě není bohabojnosti (modloslužba), proto jsem si řekl, zabijí mě (vražda) kvůli mé ženě (smilstvo).“ Existuje halachické pravidlo, že modloslužebník popírá (KOFER) celou Tóru. A jistě neřekneme nic nového, když připomeneme, že mnohé modloslužebné kulty starověku v sobě zahrnovaly prolévání lidské krve a často je doprovázely sexuální akty.

V určitých pasážích kniha Královská navazuje na příběhy starších prorockých knih. Davidova závěť Šlomovi například nápadně připomíná úvodní slova knihy Jehošua (viz *Izrael soudců a králů*) a jedním z dokladů duchovního úpadku severního království bylo porušení zákazu znovuzbudovat Jericho, zničené Jehošouo těsně po přechodu Jordánu. Možná méně nápadné, ale o to důležitější, je téma vzájemného propojení duší a odpovědnosti, kdy hřích jedince (a tím spíš krále) strhává celý národ – Achanův (Akán) hřích v knize Jehošua, Šlomův, Jerovamův (Jarobeám) a Menašeho hřích v knize Královské.

Kromě přímé zmínky doby soudců v případě slavnostní pesachové hostiny za dnů krále Jošijaha (Jóšijáš) nacházíme v textu subtilnější momenty – Jehu z kmene Menaše (Manases) likviduje Baalův kult stejně jako jeho prapředek Gidon (Gedeón) v době soudců, ani jeden z nich ale není schopen dokonalého činu a podléhá svodům modloslužby. Podobná vazba je mezi Efratejcem Jerovamem a Michou (Míka), který v době soudců svedl lid k modlům v podobě zlatých odlitků.

Se Šmuelovou knihou pojí knihu Královskou společný hrdina – král David. V knize Královské sice hned v úvodní kapitole umírá,

ale jeho jméno přesto patří v celé knize k nejcitovanějším. Tanach ho totiž užívá jako základní referenční bod k hodnocení jeho potomků a nástupců na královském trůnu. Na každého krále se sice v textu dostane, ale ne každému králi věnuje prorok Jirmejahu stejný prostor. Kritériem úspěchu není ani délka panování, ani hospodářský rozmach, ani územní výboje a zahraniční politika, ale pouze a jedině srovnání s Davidem, který v knize představuje nedostížitelný ideál. Byl král svým poddaným ve víře a náboženských otázkách dobrým vzorem? Vnímal svou moc a vládu jako pouhý nástroj skutečného Krále všech králů? To jsou kritéria, která rozhodují o celkovém hodnocení panovníka. Ostatně – sami se můžete přesvědčit, když si přečtete, jakým citátem Tanach stručně toho či onoho krále charakterizuje.

Mohlo by se zdát, že výlučnými hrdiny knihy Královské jsou panovníci severního a jižního království. Ale zdání často klame. V době prvního Chrámu působila většina nám známých proroků, v jejichž textech se odrážejí události zaznamenané v knize Královské. Důkazem jsou proroctví Ješajahova (Izajáš), Amosova, Hošeo (Ozeáš), Jonova, Cefonjahova (Sofonjáš), Zecharjahova (Zacharjáš) a Michova (Micheáš). Vzájemné podobnosti mezi knihou Královskou a knihou Jirmejahu není třeba z důvodů společného autorství vypočítávat.

Co do rozsahu textu se kniha podrobněji věnuje zejména dvěma prorokům – Elijahovi (Eliášovi) a Elišovi (Elíša), jejichž příběhy leží v samém srdci knihy. V počtu vět může oběma prorokům konkurovat jen Davidův syn Šlomo. Přesto bychom neměli zapomenout ani na méně nápadné hrdiny, kterými jsou v knize Královské ženy. Text si všímá žen ze všech vrstev společnosti a jen těžko bychom hledali tanachickou knihu s početnějším zastoupením slabšího pohlaví. Na prvním místě je třeba přirozeně zmínit královny (MLACHOT) – například Batševu (Bat-šeba), faraonovu dceru, moudrou královnu ze Sáby, nešťastnou Jerovomovu manželku, prokletou Izevel (Jezábel) nebo krutou Atalju. Zapomenout bychom neměli na prorokyni Chuldu z doby krále Jošijaha a chceme-li se podívat na odvrácenou stranu společenského žebříčku, vytanou nám na mysli dvě hádající se prostitutky, mezi které chtěl král Šlomo rozdělit jedno živé a jedno mrtvé dítě. A jako se o proroka Elijaha starala vdova z Corfatu, tak si lze těžko představit Elišovy příběhy bez zbožné a moudré „velké šunamské ženy“.

Již několikrát bylo zmíněno, že kniha Královská není knihou dějepisnou. Z historického pohledu si zde proto dovolíme jen několik poznámek týkajících se datace událostí. Nejvýznamnější počín doby královské – stavba Chrámu – je časově pevně svázán s východem z Egypta (1Kr 6:1): „Čtyři sta osmdesát let po východu z Egypta, v měsíci Ziv, což je druhý měsíc, za vlády krále Šloma, byl zbudován Chrám.“ Přestože po většinu doby královské byla země rozdělena na dva samostatné státy, nezapomíná autor knihy na skutečnost, že vybraný národ byl nadále jedním organismem. Krásně to dokumentuje jeho pečlivý zápis nástupu jednotlivých králů na trůn za pomoci údajů z druhého království, například (1Kr 15:1): „V osmnáctém roce vlády (severního krále) Jerovama syna Nevatova (Nebat) nastoupil na judský trůn Avijam (Abijám).“

Mimořádně, některé číselné údaje o délce vlády zdánlivě vzájemně nesouhlasí. Důvodem je zvláštní způsob počítání doby králování jednotlivých panovníků, který se podle halachy váže k prvnímu nisanu. Pokud tedy král nastoupil na trůn den před prvním nisanem, probudil se druhý den již do druhého roku své vlády. Zkušeným čtenářům našich knih snad není třeba připomínat, že mezi tzv. tradiční datací a historickým počítáním existuje zřetelný posun asi 150 let (ze všech známých dokladů vychází rok zničení Šalomounova Chrámu na rok 586 př. o. l., zatímco podle některých rabínských zdrojů ke zkáze došlo až v roce 422 př. o. l.).

lid a naposledy ho varoval. A stejně se zachoval i Davidův učitel Šmuel. Ale král David se v prvním obraze knihy Královské nestará o nástupnictví a neřídí svou zem. Leží zachumlaný v příkrývkách a nemůže se zahřát.

David se ocitá ve velmi podobné situaci jako kdysi Šaul a později Achašveroš. Ale z drobných detailů můžeme vytušit, proč vše nakonec dopadlo jinak a lépe.

1S 17 (Šaul)	1Kr 1 (David)	Ester 2 (Achašveroš)
Šaulovi řekli jeho služebníci.	A řekli mu služebníci.	A řekli mu sloužící mladíci.
Hleďte muže, který ti bude hrát v době, kdy tě přepadne zlý duch.	Hleďte pro krále dívku-pannu.	Hleďte pro krále krásné panny.
	A stala se královnou pečovatelkou, ležela v jeho náručí, zahřívala ho, ale on ji nepoznal.	A která se ti bude nejvíce líbit, ta bude královnou místo Vašti.
A řekl Šaul, vyhleďte mi toho muže.		A ten nápad se králi zalíbil.

Když pomineme paradox, že oním hudebníkem, kterého pro krále Šaula vyhlédli jeho služebníci, byl právě David, pojí příběh prvních židovských králů motiv hříchu. Šaulem zmítaly záchvaty vzteku a zoufalství, protože zhřešil, a prorok Šmuel mu předpověděl odnětí koruny (viz *Izrael soudců a králů*). David zase letitou pasivitu chápal jako svou cestu pokání a vše špatné, co se na něj valilo, vnímal jako trest za hřích s Urijovou ženou Batševou. Zde ovšem podobnost končí a zdá se, že nápad nalézt králi dívku-pannu sráží Davida na úroveň prostopášného perského Achašveroše.

I toto srovnání ale pokulhává a může mást. Talmud (Megilla 10b) oba případy srovnává a dochází k zajímavému poznatku – David si přál jedinou dívku a všichni otcové v zemi mu nabízeli své dcery. Achašveroš si chtěl vybírat z mnoha a všichni otcové se snažili své dcery ukrýt. K tomuto rozdílu je možno přidat ještě další. Král Achašveroš si vybíral dívky na počátku své vlády, když se vlastní hloupostí připravil o manželku. David byl k hledání nucen

okolnostmi, a to až v samém závěru svého panování. Achašverošovou postelí prošly desítky dívek, zatímco David „nepoznal“ ani tu jednu jedinou. Když služebníci předkládali Davidovi svůj nápad, nezmiňovali krásu oné dívky, zatímco v případě Achašverošě to byl základní požadavek. David ponechal výběr dívky na svých poddaných, zatímco Achašveroš (který si rozhodně nevybíral jen podle tváře) za účelem výběru vymyslel celý propracovaný systém. David podle textu, který máme k dispozici, na návrh nijak nezareagoval, zatímco Achašveroš (i Šaul) s nápadem souhlasili. Existuje ještě jeden významný rozdíl. Výběr Ester a Davida v Achašverošově a Šaulově případě představuje významný moment pro vývoj následujícího vyprávění. Ester i David se nakonec stanou hlavními hrdiny, královnou a králem. Avišag (Abišag) naproti tomu zůstane jen epizodní postavou.

Z textu víme, že král dívku „nepoznal“ (LO JEDAA). Přesto ne náhodou na příběh o panenské pečovatelce navazuje Adonjahův (Adónijáš) pokus chopit se trůnu. Nejstarší z žijících princů viděl v Avišag více než jen známku otcovy tělesné slabosti. Spojil si ji s dávným hříchem, který Davida na léta paralyzoval. V tom se ale Adonjahu (a nejen on) mýlil. David se dokázal opanovat. Ten stejný David, který hnán tělesnou touhou svedl za hroznou cenu Batševu, chápal Avišag jakou svou „dceru a pečovatelku“. A aby se vyvrátila jiná možná vysvětlení, dočítáme se v traktátu Sanhedrin (22a), že Avišag s králem hovořila o možnosti sňatku, ten to ale rozhodně odmítl. Dívka tedy začala královi pasivitu přičítat jeho stáří, načež si král povolal Batševu a opakovaně vyvrátil dívčiny pochyby.

Avišag se tak ve skutečnosti stala symbolem královy nápravy (TŠUVA). Možná i to je důvod, proč Tanach takto veřejně předkládá příběh, který nese znaky necudnosti. Adonjahu ale zřejmě v možnost nápravy nevěřil. Možná právě proto se později, po otcově smrti, obrátil na Batševu (kterou vnímal jako znak otcova selhání) s prosbou o Avišaginou ruku. A stejně se Adonjahu mýlil i v případě Šloma. Neuvědomil si, že Šlomo není důsledkem otcova hříchu, ale právě naopak – důkazem jeho nápravy.

Adonjahova vzpoura

Kdo byl Adonjahu? A jak to, že se již v první generaci Davidovy dynastie nepodařilo bez konfliktu převést vládu z otce na syna? Pokusil se Adonjahu skutečně o vzpouru? Věnuje se první kapitola knihy Královské popisu obyčejných palácových intrik? Realie jsou poměrně jasné, ale pro pochopení děje nemůžeme zatajit důležitý detail, který pozorný čtenář zná již ze Šmuelovy knihy. Když David svedl Batševu, narodil se jim syn, který krátce po narození onemocněl a zemřel. Pak se jim ale narodil druhý syn. Rodiče ho nazvali Šlomo a o tomto chlapci nám říká Tanach něco, co o žádném jiném člověku – že ho Bůh miloval. Prorok Natan ho na Boží příkaz nazval Jedidja (Boží miláček) a David Batševě přísahal, že Šlomo bude dědicem trůnu.

A zde leží jádro celého problému. Na jedné straně leží zimou se třesoucí král, který si zvykl nezasahovat do událostí kolem sebe, na druhé straně pak přirozené zájmy království. Kdo se ujme vlády? Čtyřicetiletý nejstarší z princů nebo dvanáctiletý chlapec? (Ruku na srdce, kdo by měl u voličů větší šanci?) Halacha říká jasně, že má-li otec více žen, nesmí upřednostnit mladší syny milované manželky před staršími. Dědická pravidla byla a jsou stále stejná – korunu by měl získat nejstarší princ. A aby to měl David ještě těžší, byl Adonjahu krásný muž v plné síle. Již za otcovy vlády si Adonjahu, jistý svými nároky, pořídil krásný vůz s jezdci (RECHEV UFARAŠIM) a všude ho doprovázelo na padesát běžců. A král? V životě proti tomu nic nenamítal.

Je tedy možné se divit, že se za Adonjaha postavili dva nejvýznamnější muži na dvoře – generál Joav (Jóab) a kněz Evjatar (Ebjátar), představující vojenskou a duchovní sílu země? Adonjahu si navíc, po Avšalomově vzpouře, dal pozor a nesnažil se zmocnit se vlády ještě za otcova života. Jen vše postupně připravil tak, aby mu vláda sama spadla do klína jako zralé ovoce. Po smrti dvou starších bratrů (Amnona a Avšaloma) byl legitimním dědicem, cítil podporu lidu a měl za sebou nejmocnější z otcových rádců. Tedy až na pár výjimek. Mezi těmi, kdo Adonjaha nepodporovali, byl velekněz Cadok (Sádok), rázný voják Benajahu (Benajáš) ben Jehojada (Jójad), prorok Natan a Šlomova matka Batševa.

A pak se stalo něco zcela neočekávaného. Starý promrzlý král

vstal, začal jednat s rozhodností mladého lva a na poslední chvíli tak zachránil vlastní „dům“ před zkázou, která postihla Eliho, Šmuela a Šaula – tři předchozí pokusy o dynastickou vládu v Izraeli. Vše se odehrálo v okamžiku, kdy se sebejistý Adonjahu se svými stoupenci odebral na slavnostní hostinu k pramenu Rogel, těsně u hradeb města. Ve scénáři by se ten obraz nazýval „V komnatách“. Vše začalo tak, že se otevřely dveře do královniny síně a prorok Natan se Batševy optal s hranou naivitou: „Také jste slyšela, že nám prý vládne Adonjahu? Ví o tom vůbec král?“ a se slovy: „Jděte se ho optat, zda zrušil přísahu, kterou vám dal ohledně Šlomova nástupnictví,“ ji poslal za Davidem.

Batševa vstoupila ke králi a obraz gradoval. V králově loži ležela Avišag v králově objetí. Celá léta budovaná stavba se mohla v mžiku zhroudit jako domeček z karet. Pokud by bylo královou starostí krásné mladé tělo, nebylo by nic snazšího, než před stárnoucí královnou nechat zavřít dveře, tvrdě ji odmítnout a věrnost přísaze přebýt „státními zájmy“ a poukazem na Šlomovo mládí a Adonjahovu všeobecnou oblíbenost. A Batševa stupňuje svá slova: „Celý národ otáčí své oči k tobě? Kdo po tobě nastoupí na trůn? Co bude se mnou a s naším synem, až zemřeš?“ Pokud má chasidská píseň pravdu a cesta světem vede přes úzkou lávku, ocitl se David na jejím nejužším místě. A opět se otevřely dveře a do královy ložnice vstoupil prorok Natan. Padl až na tvář a s předstíraným zájmem se optal: „Pane, rozhodl jsi, že po tobě na trůn dosedne Adonjahu? Zřejmě proto totiž svolal zástupce lidu k slavnostní hostině a nechává si provolávat slávu. Lidé kolem něj volají: ‚Ať žije král Adonjahu!‘“

Král nemusel udělat nic, stačilo tiše kývnout. Následovalo krátké ticho. Král se vymanil z dívčina objetí a před královnou a prorokem zopakoval přísahu spojenou s Božím jménem. „Přísahám při Bohu Izraele, že na můj trůn dosedne a kralovat bude Šlomo.“ „A stane se tak ještě dnes!“ dodal a začal vydávat krátké a jasné rozkazy, jako kdyby měl dávno vše do nejmenšího detailu promyšlené. Povolal k sobě kněze Cadoka, Benajaha a proroka Natana. Nařídil jim, aby v doprovodu královské gardy posadili Šloma na královu oslici a pomazali ho u potoka Gichon za krále. Pak se měly rozezvučet šofary a všichni přítomní měli volat: „Ať žije král Šlomo!“

Každý, kdo se vyznal v tehdejších zákonech, věděl, co Davidovy rozkazy znamenají. Šlomo se měl stát spolukrálem ještě za otcova

(2Kr 21:2–7): „Konal věci zlé v Božích očích, odpornosti, jaké kdysi páchali Kenaánci, než je za to Bůh vyhnal, budoval posvátná návrší, která nechal vymýtít jeho otec, stavěl oltáře Baalovi, nechal zhotovit Ašeřinu sochu, tak jako izraelský král Achav, klaněl se hvězdám na obloze a sloužil jim. Přímou v Chrámu stavěl oltáře cizím bůžkům a protáhl svého syna ohněm zasvěceným Molochovi. Potrpěl si na věštby a vyvolávání mrtvých, což Bůh nesnáší, jen aby Ho rozzlobil.

I na politické scéně Menaše důsledně otočil kormidlem a pokoril se Asyřanům, ale o tom se kniha Královská nezmiňuje. V popředí jejího zájmu je důsledek Menašeho dlouhého králování – neodvolatelné Boží rozhodnutí ztrestat Jeruzalém stejně jako před sto lety Šomron. V Menašeho tragickém příběhu je nutné výjimečnou, promyšlenou a důslednou hříšnost násobit délkou jeho panování. Menaše nemusel instalovat modloslužbu násilím. Stačilo mu jen navázat na hříchy svého děda, ale ve srovnání s ním klesl ještě o stupínek níž. Achaz si vystačil s modloslužbou, Menaše proléval nevinnou krev. Achaz se rozhodl zavřít chrámové brány, Menaše do Chrámu umístil modlu.

Podle tradice nechal Menaše popravit (čti zavraždit) proroka Ješajaha. A odpověď na sebe nenechala dlouho čekat. „To, co Bůh učiní, bude všem zvonit v uších,“ varovali proroci (2Kr 21:12–13), „Jeruzalém stihne stejný trest jako Achavův Šomron. Smetu ho, jako se shrnují zbytky z talíře, který obrátím dnem nahoru.“ Výraz UMACHITI (a smetu, doslova vymažu) naznačuje úplné zničení města. Zde již nejde jen o vyrabování královských pokladnic jako v Chizkijahově případě. Když se shrnují zbytky z talíře, vyhazuje strážník vše, včetně soust, která ještě mohou být dobrá. Dnem otočený talíř je výmluvné gesto sdělující – o další pokračování (hostiny) nemám zájem.

Proč muselo dojít ke zničení celého království, města a Chrámu (CHURBAN), které s sebou nutně přinášelo zkázu i zbožným obyvatelům? Odpověď není snadná a souvisí s jinou otázkou – co je vůbec základním stavebním prvkem lidského společenství? Pokusme se o ještě jeden přírůstek. Z pohledu soudobé medicíny je přirozené, že ohrožuje-li určitý orgán lidský život, je z těla vyjmut. Proto končí zánět slepého střeva jeho odstraněním. A naopak je nepřijatelné zabít člověka, aby se ubrala živná půda pro infekční mikroorganismy v něm se množící. To proto, že za základní jednotku, rozhodující entitu, je považován lidský jedinec. Ale z po-

hledu Tanachu je v popředí zájmu národ – lid Izraele. Proto Tóra tak často sahá k trestu smrti, protože považuje ze rozumné ochránit důležitější entitu (celek, obec) před jeho součástí (jedinec). Oslabí-li nádorové buňky důležité orgány, člověk umírá, byť jsou některé jeho tkáně zcela zdravé. Ve stejné logice, dosáhne-li míra hříchu a úpadku společnosti takového stádia jako za vlády krále Menašeho, hynou s ní i ty její složky, které jsou zatím bez viny.

Menašeho syn Amon pokračoval v otcových šlépějích. „Opustil Boha svých předků,“ píše o něm kniha Královská (2Kr 21:22). Po dvou letech ho zabili jeho služebníci (rozuměj významní úředníci) a králem se stal osmiletý princ Jošijahu.

וְכִמְהוּ לֹא הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר שָׁב אֶל יְהוָה בְּכָל לְבָבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ וּבְכָל מְאֹדוֹ
כְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאֶחָרָיו לֹא קָם כְּמֹהוּ

Jošijahu – příběh velkého napravení

Málokterá tanachická kniha nabízí skutečně šťastný konec, ale při četbě Jošijahova příběhu se probouzí naděje, že kniha Královská nakonec bude jednou ze světlých výjimek. Důvodem je stručná věta (2Kr 23:25), charakterizující Jošijahovu vládu v parafrázi na úvodní větu modlitby Šma Jisrael: „A nebylo jiného krále, který by se k Bohu vrátil celým svým srdcem, celou duší a vši silou, tak jak je psáno v Mošeho Tóře.“

Klíčovým momentem Jošijahovy vlády byl osmnáctý rok jeho panování, kdy velekněz Chilkijahu (Chilkijáš) našel v Chrámu „onu knihu“ (HASEFER), která králem otrásla tak, že si roztrhl šaty a vyžádal si okamžitě proroctví týkající se jeho a celého Judska. Protože se často objevují nesmyslné teorie o podstatě nálezu, vysvětleme si celou událost podrobněji. Předně, jakou knihu Chilkijahu vlastně našel? Tóru, pět knih Mojžíšových. Ale nešlo o to, že by snad byl text Nauky v Jošijahově době neznámý, Bože chraň (CHAS VEŠALOM). Výjimečnost nálezu spočívala v tom, jakou konkrétní Tóru velekněz objevil. Byl to „ten svitek“, který sepsal sám Moše, aby, jak uvádí Pátá kniha (5M 31:24–26), sloužil lidu za věčné svědectví. Fakt, že se svitek nenalezl v nejsvětější svatyni u Archy úmluvy, kde byl původně uložen, vykládá většina komentátorů jednoduše. Za vlády jednoho z hříšných králů (zřejmě Menašeho) ukryli věrní kněží cenný svitek do tajné skryše v rozlehlých prostorech Chrámu. Pak se ovšem nabízí jiná otázka. Očekávali bychom,

že nález Mošeho Tóry bude pro zbožného krále velice radostnou událostí. Tak proč si roztrhl šaty a urychleně se s hrůzou ptal na význam nálezu? Protože Chilkijahu našel svitek otevřený na místě začínajícím slovy (5M 27:26): „Proklet budiž ten, kdo neplní slova této Nauky!“

Jošijahu si vyžádal Boží slovo a Chilkijahu se s písařem Šafanem ihned odebrali za prorokyní Chuldou, která sice na jedné straně potvrdila Boží rozhodnutí potrestat hříšný národ, ale zároveň ubezpečila krále, že v klidu (BEŠALOM) ulehne do hrobu svých otců. S ohledem na královu tragickou smrt musíme Chuldiným slovům rozumět ve smyslu: „Za tvých dnů nebude Chrám zničen.“ (Mimoходом, Jošijahu byl posledním z králů, který byl pohřben ještě na tradičním místě posledního odpočinku Davidových potomků.)

Mladý král, kterého ve své knize *Jeremiáš* výborně vykreslil Franz Werfel, se ukázal být pravým dědicem těch nejlepších tradic židovských králů. I když Chuldino proroctví nebylo zdaleka optimistické, vrhl se s neuvěřitelným zápalem do očisty země. Král jako by byl všude naráz. Nařídil likvidaci všech model a modloslužebných předmětů, kterými zaplevelili Chrám jeho otec a děd, likvidoval posvátná návrší, které opět dominovala městům, pročistil řady kněží, nelitoval úsilí a osobně dohlédl na zničení Jerovamova oltáře v Bejt El (je tedy patrné, že moc judského království sahala i na území bývalého severního Izraele), shromáždil lid do Chrámu, uzavřel novou smlouvu s Bohem a připravil pompézní oslavu Pesachu, jakou Jeruzalém nepamatoval. Za jeho vlády z Izraele zmizely všechny odpornosti (šIKUCIM, myšleno modly), takže se mohlo zdát, že podmínky smlouvy byly naplněny a Bůh může svůj trest odvolat.

Bůh však své rozhodnutí neodvolal, což kniha Královská (2Kr 23:26) spojuje s hříchy krále Menašeho. Je tedy veškerá snaha marná? Nebo se za stručným sdělením skrývá něco hlubšího? Než se pokusíme odpovědět, doplňme ještě poslední střípek Jošijahovy životní mozaiky. V posledním roce jeho vlády vytáhl faraon Necho proti Babyloňanům, kteří vyvrátili asyrskou říši a začali se rozpínat směrem na západ. Král Jošijahu se rozhodl Egyptany, táhnoucí po izraelském pobřeží, vojensky zastavit, ale byl poražen a v bitvě smrtelně zraněn. Rabíni se v Talmudu (Taanit 22b) ptají: „Co přivedlo Jošijaha na nešťastnou myšlenku postavit se mocné armádě, když ho sám faraon opakovaně ujistil, že

chce zemi pouze projít?“ A odpovídají si: „Nešťastný výklad věty (3M 26:6): „Meč nepotáhne vaší zemi.““

Talmud králi vyčítá, že se neporadil s prorokem Jirmejahem. Raši ale viní lid Izraele, který nebyl Boží pomoci (v bitvě) hoden, a králi vyčítá pouze to, že si špatný stav své země neuvědomoval. Pro tato Rašiho slova jsme odložili odpověď na výše uvedenou otázku po marnosti nápravy. Jošijahu byl jako buldok, který jde zarputile vpřed bez ohledu na nepřízeň osudu. Nedbal varovného proroctví a snažil se nejen uchránit své království před zkázou, to mu bylo málo, on chtěl nepřízně osudu využít a navrátit Jeruzalému lesk, který by byl srovnatelný se dny velkých králů Davida a Šloma. Proto expandoval na sever a doufal, že se mu podaří sjednotit zemi v hranicích stanovených Tórou. (Možná i proto zasáhl proti Nechově pokusu strhnout moc na stranu Egypta.) Jošijahu si ve svém odhodlání neuvědomil, že jen rozšiřuje propast mezi sebou a lidem, který na tak radikální obrat nebyl připraven. Odtržen od reality, srazil se s ní v plné síle.

Věci však bývají složitější, než se na první pohled může zdát. Z Letopisů (2L 34:1–7) vyplývá, že radikální očista země nebyla v žádném případě výsledkem šoku z nálezů Mošeho svitku. Jošijahu ve svých šestnácti letech „nalezl“ Boha svých předků a ve dvanáctém roce své vlády (ve dvaceti letech) začal očišťovat Jeruzalém a celou zem. O to víc ho musel o šest let později vyděsit Chilkijahův nález otevřené knihy. Zdá se, že král velmi dobře rozuměl vzkazu, který mu nebesa poslala, protože (2L 35:3) nařídil umístit Archu úmluvy do komnaty, kterou pro ni při stavbě Chrámu připravil král Šlomo. A věřte, že nešlo o navrácení svatého předmětu do nejsvětější svatyně, protože tam byl a odtamtud se nepohnul po celou dobu od zbudování Chrámu. Jošijahu měl na mysli tajnou komnatu v hlubinách Chrámové hory. Z toho vyplývá, že se současně s pokusem odvrátit tragédii připravoval i na budoucí znovuoobnovení království a Chrámu. Zbožný Jošijahu dobře věděl (a nezapomeňme, že jeho dvorním prorokem byl sám Jirmejahu), že židovský národ je jako Měsíc, který roste a sílí a slábne a ztrácí se, aby se po temné noci objevil zpátky na obloze. Věděl, že Bůh svůj národ nikdy neopustí.